Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 8ης Μαΐου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία του καταναλωτή – Σύμβαση καταναλωτικής πίστεως – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρο 3, παράγραφος 1 – Ρήτρα πρόωρης λύσεως της συμβάσεως – Δικαστικός έλεγχος – Ανυπαρξία εθνικής ρυθμίσεως η οποία να διέπει τη ρήτρα πρόωρης λύσεως της συμβάσεως – Κριτήρια εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-6/24 και C-231/24,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, τις οποίες υπέβαλε το Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 8 της Λα Κορούνια, Ισπανία), με αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2023 και της 26ης Φεβρουαρίου 2024, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 4 Ιανουαρίου και στις 26 Μαρτίου 2024, στο πλαίσιο των δικών

Abanca Corporación Bancaria SA

κατά

WE (C-6/24),

VX (C-231/24),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους S. Rodin (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, N. Piçarra και N. Fenger, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Spielmann

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Abanca Corporación Bancaria SA, εκπροσωπούμενη από τους M. Á. Cepero Aránguez, J. M. Martínez Gimeno και C. Vendrell Cervantes, abogados,

– η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την P. Pérez Zapico,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την I. Galindo Martín και τον P. Kienapfel,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, της Abanca Corporación Bancaria SA, τραπεζικού ιδρύματος ισπανικού δικαίου, και, αφετέρου, των καταναλωτών, WE, στην υπόθεση C-6/24, και VX, στην υπόθεση C-231/24, σχετικά με τη φερόμενη καταχρηστικότητα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως η οποία περιέχεται σε συμβάσεις προσωπικού δανείου συναφθείσες μεταξύ των ως άνω διαδίκων.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

4 Το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

5 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

Το ισπανικό δίκαιο

6 Το άρθρο 693, παράγραφος 2, του Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (νόμου 1/2000 περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575), όπως τροποποιήθηκε με τον Ley 42/2015 de reforma de la Ley 1/2000 (νόμο 42/2015 για την τροποποίηση του νόμου 1/2000), της 5ης Οκτωβρίου 2015 (BOE αριθ. 239, της 6ης Οκτωβρίου 2015), σχετικά με την πρόωρη λήξη των εξοφλητέων σε δόσεις οφειλών, ορίζει τα εξής:

«Το συνολικό οφειλόμενο ποσό για το κεφάλαιο και τους τόκους μπορεί να ζητηθεί σύμφωνα με τους όρους που συμφωνήθηκαν στο έγγραφο καταρτίσεως του δανείου και καταχωρίσθηκαν στο αντίστοιχο μητρώο. Οσάκις πρόκειται για δάνειο ή πίστωση που συνάπτεται από φυσικό πρόσωπο και εξασφαλίζεται με υποθήκη επί κατοικίας ή το αντικείμενο της οποίας είναι η αγορά ακινήτου που προορίζεται για κατοικία, εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 24 του νόμου 5/2019, περί ρυθμίσεως των συμβάσεων στεγαστικής πιστώσεως, και, κατά περίπτωση, το άρθρο 129 bis του νόμου περί υποθηκών.»

7 Το άρθρο 24 του Ley 5/2019 reguladora de los contratos de crédito inmobiliario (νόμου 5/2019 περί ρυθμίσεως των συμβάσεων στεγαστικού δανείου), της 15ης Μαρτίου 2019 (BOE αριθ. 65, της 16ης Μαρτίου 2019), έχει ως εξής:

«1. Στις δανειακές συμβάσεις στις οποίες ο δανειολήπτης, ο τριτεγγυητής ή ο εγγυητής είναι φυσικό πρόσωπο και οι οποίες εξασφαλίζονται με υποθήκη ή με άλλη εμπράγματη ασφάλεια επί ακινήτων που προορίζονται για κατοικία ή για την κτήση ή διατήρηση δικαιωμάτων κυριότητας επί οικοπέδων ή οικιστικών κτιρίων, που έχουν ανεγερθεί ή πρόκειται να ανεγερθούν, ο δανειολήπτης χάνει το ευεργέτημα της προθεσμίας για την αποπληρωμή του δανείου και επέρχεται η πρόωρη λύση της συμβάσεως, εφόσον πληρούνται σωρευτικώς οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

a) ο δανειολήπτης έχει καθυστερήσει την καταβολή μέρους του κεφαλαίου του δανείου ή των τόκων·

b) το ποσό των ληξιπρόθεσμων και ανεξόφλητων μηνιαίων δόσεων ισούται τουλάχιστον προς:
   i. τρία τοις εκατό του ποσού του χορηγηθέντος κεφαλαίου, εάν η καθυστέρηση επέλθει κατά το πρώτο ήμισυ της διάρκειας του δανείου. Η ανωτέρω προϋπόθεση θεωρείται ότι πληρούται όταν οι ληξιπρόθεσμες και ανεξόφλητες μηνιαίες δόσεις αντιστοιχούν στη μη καταβολή δώδεκα μηνιαίων δόσεων ή αριθμού μηνιαίων δόσεων που σημαίνει ότι ο οφειλέτης παρέβη την υποχρέωσή του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον ίσο με δώδεκα μήνες·
   ii. επτά τοις εκατό του ποσού του χορηγηθέντος κεφαλαίου, εάν η καθυστέρηση επέλθει κατά το δεύτερο ήμισυ της διάρκειας του δανείου. Η προϋπόθεση αυτή θεωρείται ότι πληρούται όταν οι ληξιπρόθεσμες και ανεξόφλητες μηνιαίες δόσεις αντιστοιχούν στη μη καταβολή δεκαπέντε μηνιαίων δόσεων ή ενός αριθμού μηνιαίων δόσεων που σημαίνει ότι ο οφειλέτης παρέβη την υποχρέωσή του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δεκαπέντε μηνών·

c) ο δανειστής όχλησε τον δανειολήπτη να το καταβάλει, τάσσοντάς του προθεσμία τουλάχιστον ενός μηνός για να εκπληρώσει την υποχρέωσή του και προειδοποιώντας τον ότι, σε αντίθετη περίπτωση, θα ζητήσει την πλήρη εξόφληση του οφειλόμενου ποσού του δανείου.

2. Δεν επιτρέπεται παρέκκλιση από τους κανόνες του παρόντος άρθρου με αντίθετες συμφωνίες.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Στις 5 Ιουλίου και στις 15 Σεπτεμβρίου 2022 οι WE και VX συνήψαν με την Abanca Corporación Bancaria σύμβαση προσωπικού δανείου ύψους 10 600 ευρώ επιστρεπτέου σε πέντε έτη για τον πρώτο και ποσού 6 000 ευρώ επιστρεπτέου σε διάστημα οκτώ ετών για τον δεύτερο.

9 Σύμφωνα με τη ρήτρα αριθ. 13 των γενικών όρων των εν λόγω δανειακών συμβάσεων (στο εξής: επίμαχη ρήτρα), το τραπεζικό ίδρυμα μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση δανείου, καθιστώντας αμέσως απαιτητά τα οφειλόμενα ποσά, σε περίπτωση μη καταβολής.

10 Στην επίμαχη ρήτρα διευκρινίζεται ότι υπάρχει μη καταβολή όταν συντρέχουν σωρευτικώς τρεις προϋποθέσεις. Πρώτον, ο δανειολήπτης οφείλει μέρος του κεφαλαίου του δανείου ή των τόκων. Δεύτερον, το ποσό των ληξιπρόθεσμων και ανεξόφλητων μηνιαίων δόσεων ανέρχεται τουλάχιστον στο 3 % του δανειακού κεφαλαίου όταν η μη καταβολή λαμβάνει χώρα κατά το πρώτο ήμισυ της διάρκειας του δανείου ή, τουλάχιστον, στο 7 % του δανείου όταν η μη καταβολή σημειώνεται κατά το δεύτερο ήμισυ της διάρκειας του δανείου. Τρίτον, ο δανειολήπτης πρέπει να έχει οχληθεί από το τραπεζικό ίδρυμα να εξοφλήσει τα οφειλόμενα ποσά εντός προθεσμίας ενός μηνός.

11 Αφού προέβη σε καταγγελία της συμβάσεως σύμφωνα με την επίμαχη ρήτρα, η Abanca Corporación Bancaria κατέθεσε δύο αιτήσεις για την έκδοση διαταγής πληρωμής ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (πρωτοδικείου υπ' αριθ. 8 της Λα Κορούνια, Ισπανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, κατά των WE και VX.

12 Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της επίμαχης ρήτρας με την οδηγία 93/13 υπό το πρίσμα των αποφάσεων της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 73), και της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψεις 66 και 67), με τις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι μεταξύ των στοιχείων που μπορούν να ληφθούν υπόψη για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα τοιαύτης ρήτρας περιλαμβάνεται η ύπαρξη μέσων, στην εθνική νομοθεσία, τα οποία παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της, όπερ δεν συμβαίνει στην περίπτωση του ισπανικού δικαίου για τις συμβάσεις προσωπικού δανείου, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης. Εντούτοις, η επίμαχη ρήτρα των συμβάσεων αυτών παρέχει στον δανειολήπτη τη δυνατότητα αυτή, όπως ακριβώς προβλέπει και η εθνική ρύθμιση που εφαρμόζεται στις συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν προθεσμία ενός μηνός για την εξόφληση του χρεωστικού υπολοίπου του δανείου, όπως η οριζόμενη στην εν λόγω ρήτρα, αρκεί για να παράσχει πράγματι στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να την καταστήσει ανίσχυρη μετά την κήρυξή της.

13 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 8 της Λα Κορούνια) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνάδει με το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ [...] ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως η οποία προβλέπει τη δυνατότητα αποτροπής της εν λόγω πρόωρης λύσεως της συμβάσεως ή άρσεως των αποτελεσμάτων της εντός συγκεκριμένης προθεσμίας ή πρέπει η εν λόγω δυνατότητα να προβλέπεται από ειδική διάταξη του εθνικού δικαίου;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, ποια προθεσμία θα ήταν εύλογη;»

14 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 26ης Απριλίου 2024, αποφασίσθηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-6/24 και C-231/24 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

15 Εισαγωγικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2024, ERB New Europe Funding II, C-178/23, EU:C:2024:943, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

16 Συναφώς, πρέπει να διευκρινισθεί ότι, στο πλαίσιο των κύριων δικών, το αιτούν δικαστήριο προέβη σε αυτεπάγγελτο έλεγχο του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της επίμαχης ρήτρας επί της οποίας στηρίχθηκαν οι αιτήσεις εκδόσεως διαταγής πληρωμής των οποίων έχει επιληφθεί. Το αιτούν δικαστήριο δεν διερωτάται ως προς την ύπαρξη ενδίκων βοηθημάτων, προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13, αλλά ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό των ρητρών αυτών ως καταχρηστικών, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

17 Επίσης, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, για την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως περιλαμβανόμενης σε σύμβαση προσωπικού δανείου, μπορεί να ληφθεί υπόψη ότι η εν λόγω ρήτρα παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της, ή αν πρέπει η δυνατότητα αυτή να προβλέπεται σε κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος να έχει εφαρμογή ειδικώς στις συμβάσεις προσωπικού δανείου.

18 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το σύστημα προστασίας που καθιερώνει η οδηγία 93/13 βασίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής ευρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, τόσο ως προς τη διαπραγματευτική ισχύ όσο και ως προς το επίπεδο της πληροφορήσεως [απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2024, Getin Noble Bank κ.λπ. (Αυτεπάγγελτος έλεγχος του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών), C-531/22, EU:C:2024:58, σκέψη 63].

19 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, ρήτρα συμβάσεως που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση περί καλής πίστεως, δημιουργεί εις βάρος του ενδιαφερόμενου καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορρεόντων από τη σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών, ενώ, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, μια τέτοια καταχρηστική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή.

20 Στο πλαίσιο αυτό, και προκειμένου να διασφαλίσει το υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή όπως ορίζεται στο άρθρο 38 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να επανορθώνει την υφιστάμενη μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία ανισορροπία, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία, Συναφώς, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 καθορίζουν, στο σύνολό τους, τα γενικά κριτήρια βάσει των οποίων ο εθνικός δικαστής μπορεί να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών οι οποίες διέπονται από τις διατάξεις της οδηγίας αυτής (πρβλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2023, Všeobecná úverová banka, C-598/21, EU:C:2023:845, σκέψεις 74 και 75).

21 Πάντως, επισημαίνεται ότι, καθόσον παραπέμπει στις έννοιες «καλή πίστη» και «σημαντική ανισορροπία» εις βάρος του καταναλωτή ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει μόνον κατά τρόπο αφηρημένο τα στοιχεία που καθιστούν καταχρηστική μια συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2023, Všeobecná úverová banka, C-598/21, EU:C:2023:845, σκέψεις 76).

22 Όσον αφορά το ζήτημα των περιστάσεων λόγω της συνδρομής των οποίων δημιουργείται σημαντική ανισορροπία «παρά την απαίτηση καλής πίστης», ο εθνικός δικαστής πρέπει, βάσει της δέκατης έκτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας 93/13, να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, έχοντας συμβληθεί νομίμως και θεμιτώς με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχθεί την οικεία ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγματεύσεως (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2023, Všeobecná úverová banka, C-598/21, EU:C:2023:845, σκέψεις 78).

23 Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ανωτέρω οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμβάσεως περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της συμβάσεως ή άλλης συμβάσεως από την οποία αυτή εξαρτάται (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2023, Všeobecná úverová banka, C-598/21, EU:C:2023:845, σκέψεις 79).

24 Στη σκέψη 66 της αποφάσεως της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), η οποία δεν αφορούσε σύμβαση προσωπικού δανείου αλλά μακροχρόνια σύμβαση ενυπόθηκου δανείου, το Δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι, προκειμένου να κριθεί αν

μια συμβατική ρήτρα δημιουργεί σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάζει ιδίως αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρεώσεως έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσεως, αν η ευχέρεια αυτή προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η ως άνω μη εκπλήρωση έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και αν το εθνικό δίκαιο απονέμει στον καταναλωτή κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα τα οποία του παρέχουν τη δυνατότητα, όταν εφαρμόζεται εις βάρος του τοιαύτη ρήτρα, να άρει τα αποτελέσματα που απορρέουν από την πρόωρη λήξη του δανείου.

25 Εξάλλου, στη σκέψη 35 της αποφάσεως της 8ης Δεκεμβρίου 2022, Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest (C-600/21, EU:C:2022:970), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι τα κριτήρια αυτά δεν μπορούν να νοηθούν ως σωρευτικά ή διαζευκτικά, αλλά πρέπει να εκληφθούν ως μέρος του συνόλου των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψη της οικείας συμβάσεως, τις οποίες ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει προκειμένου να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

26 Εν προκειμένω, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, στην ισπανική νομοθεσία δεν υπάρχει ρυθμιστικό πλαίσιο για τις περιεχόμενες στις συμβάσεις προσωπικού δανείου ρήτρες πρόωρης λύσεως, εν αντιθέσει προς τα ισχύοντα για τις συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου. Εντούτοις, η επίμαχη ρήτρα στις κρινόμενες στις κύριες δίκες δανειακές συμβάσεις προβλέπει για τον καταναλωτή, προκειμένου αυτός να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της, δυνατότητα καταβολής των ποσών τα οποία εξακολουθούν να οφείλονται βάσει του δανείου εντός μηνός από την όχληση που κοινοποίησε το τραπεζικό ίδρυμα, όπως ακριβώς προβλέπει η εν λόγω νομοθεσία σχετικά με τις συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου.

27 Σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 24 και 25 της παρούσας αποφάσεως, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν μια ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως δημιουργεί σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, υπό το πρίσμα διαφόρων κριτηρίων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η ύπαρξη κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων που να παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την εφαρμογή της εν λόγω ρήτρας ή να άρει τα αποτελέσματά της. Το γεγονός, όμως, ότι τα μέσα για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού προβλέπονται από την ίδια τη συμβατική ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως και όχι από κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος έχει εφαρμογή ειδικώς στις κρινόμενες στις κύριες δίκες συμβάσεις δεν ασκεί επιρροή και, εν πάση περιπτώσει, δεν είναι ικανό να καταστήσει την εν λόγω συμβατική ρήτρα καταχρηστική κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

28 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, για την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως περιλαμβανόμενης σε σύμβαση προσωπικού δανείου, μπορεί να ληφθεί υπόψη ότι η ρήτρα αυτή παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως ή να άρει τα αποτελέσματά της, χωρίς η δυνατότητα αυτή να πρέπει να προβλέπεται από κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος να έχει εφαρμογή ειδικώς επί των συμβάσεων προσωπικού δανείου.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

29 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι συνιστά κατάλληλο και αποτελεσματικό μέσο το οποίο παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την εφαρμογή της ρήτρας περί λύσεως της συμβάσεως προσωπικού δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της η παρεχόμενη στον καταναλωτή συμβατική ευχέρεια να καταβάλει τα οφειλόμενα δυνάμει του δανείου ποσά εντός προθεσμίας ενός μηνός από της οχλήσεως που απευθύνει το τραπεζικό ίδρυμα.

30 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως προς το ζήτημα αυτό αφορά τόσο την ερμηνεία της εννοίας της «καταχρηστικής ρήτρας» του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας και του παραρτήματός της όσο και τα κριτήρια τα οποία ο εθνικός δικαστής δύναται ή οφείλει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας, εξυπακουομένου ότι στον εθνικό δικαστή απόκειται να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του χαρακτηρισμού στη συγκεκριμένη περίπτωση της επιμέρους συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της εκάστοτε υποθέσεως (απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2022, Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

31 Όσον αφορά την επίμαχη ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως προσωπικού δανείου σε περίπτωση μη καταβολής, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, μεταξύ άλλων, αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρεώσεως έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσεως, αν η ευχέρεια αυτή προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η μη εκπλήρωση έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και αν το εθνικό δίκαιο ή ρήτρα της συμβάσεως παρέχει στον καταναλωτή κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα τα οποία του παρέχουν τη δυνατότητα να αποτρέψει την εφαρμογή ρήτρας πρόωρης λύσεως της συμβάσεως ή να άρει τις συνέπειες οι οποίες απορρέουν εξ αυτής (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 66).

32 Στις σκέψεις 47 και 48 της αποφάσεως της 25ης Ιανουαρίου 2024, Caixabank (Παραγραφή για την επιστροφή των εξόδων ενυπόθηκου δανείου) (C-810/21 έως C-813/21, EU:C:2024:81), το Δικαστήριο έκρινε εν συνόψει, όσον αφορά προθεσμία παραγραφής, ότι, για να θεωρηθεί σύμφωνη προς την αρχή της αποτελεσματικότητας πρέπει, αφενός, η προθεσμία αυτή να είναι ουσιαστικά επαρκής για την εκ μέρους του καταναλωτή προετοιμασία και άσκηση αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος για την προάσπιση των δικαιωμάτων που αντλεί από την οδηγία 93/13 και, αφετέρου, ο καταναλωτής να είχε τη δυνατότητα να λάβει γνώση των δικαιωμάτων του πριν από την έναρξη ή την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας.

33 Εν προκειμένω, από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η μη εκπληρωθείσα από τους ενδιαφερόμενους καταναλωτές υποχρέωση, ήτοι η αποπληρωμή των μηνιαίων δόσεων του δανείου, έχει ουσιώδη χαρακτήρα στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσεως, καθώς και αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα σε σχέση με τη διάρκεια και το ποσό του δανείου. Ο προβληματισμός του αιτούντος δικαστηρίου αφορά μόνον την εκτίμηση του κατά πόσον είναι κατάλληλη και αποτελεσματική η ταχθείσα στους εν λόγω καταναλωτές προθεσμία του ενός

μηνός προκειμένου να αποφευχθεί η εφαρμογή της ρήτρας περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως δανείου με αποτέλεσμα να καθίστανται αμέσως απαιτητά τα οφειλόμενα βάσει του δανείου ποσά ή προκειμένου να αρθούν οι εντεύθεν συνέπειες.

34 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η ανωτέρω ρήτρα αντιστοιχεί σε διάταξη του εθνικού δικαίου εφαρμοζόμενη στις συμβάσεις δανείου οι οποίες εξασφαλίζονται με υποθήκη επί ακινήτων προορισμένων για κατοικία ή των οποίων το αντικείμενο είναι η απόκτηση τέτοιου ακινήτου. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του συνόλου των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε αυτού του είδους τις συμβάσεις. Η ως άνω διάταξη, ήτοι το άρθρο 24, παράγραφος 1, του νόμου 5/2019 προβλέπει ότι η πρόωρη λύση της συμβάσεως μπορεί να επέλθει μόνον αν ο πιστωτικός φορέας έχει χορηγήσει στον δανειολήπτη προθεσμία τουλάχιστον ενός μηνός για να άρει τα αποτελέσματα εκ της διαπιστωθείσας μη καταβολής.

35 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμήσει αν το μέσο που προσφέρεται στον καταναλωτή για να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως ή να άρει τα αποτελέσματά της είναι κατάλληλο και αποτελεσματικό, στο πλαίσιο της σφαιρικής αναλύσεώς του σχετικά με την ύπαρξη σημαντικής ανισορροπίας εις βάρος του καταναλωτή, την οποία ενδέχεται να δημιουργεί ρήτρα πρόωρης λύσεως της συμβάσεως, μπορεί λυσιτελώς να λάβει υπόψη, μεταξύ άλλων, την περίσταση ότι η προθεσμία τακτοποιήσεως είναι ουσιαστικά επαρκής ώστε να παρασχεθεί στον καταναλωτή η δυνατότητα να πραγματοποιήσει τη ζητηθείσα πράξη καταβολής. Συναφώς, η ύπαρξη διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας οι οποίες προβλέπουν, στο πλαίσιο παρόμοιων συμβατικών σχέσεων, ένα τέτοιο χρονικό διάστημα υπέρ του δανειολήπτη αποτελεί στοιχείο βαρύνουσας σημασίας.

36 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, είναι πιθανόν το εθνικό δικαστήριο να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι προθεσμία ενός μηνός, από της οχλήσεως του δανειστή, την οποία τάσσει στον καταναλωτή ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως για την εξόφληση του χρεωστικού υπολοίπου του δανείου, συνιστά κατάλληλο και αποτελεσματικό μέσο το οποίο του παρέχει τη δυνατότητα να αποφύγει την εφαρμογή της ρήτρας αυτής ή να άρει τα αποτελέσματά της.

37 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, για την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως περιλαμβανομένης σε σύμβαση δανείου, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα των μέσων που παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη αν η παρεχόμενη σε αυτόν προθεσμία είναι ουσιαστικά επαρκής για να προβεί στη ζητούμενη εξόφληση των ποσών που εξακολουθούν να οφείλονται στο πλαίσιο του δανείου. Συναφώς, η ύπαρξη διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας οι οποίες προβλέπουν, στο πλαίσιο παρόμοιων συμβατικών σχέσεων, ένα τέτοιο χρονικό διάστημα υπέρ του δανειολήπτη αποτελεί στοιχείο βαρύνουσας σημασίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές,**

   έχει την έννοια ότι:

   για την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως περιλαμβανόμενης σε σύμβαση προσωπικού δανείου, μπορεί να ληφθεί υπόψη ότι η ρήτρα αυτή παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως ή να άρει τα αποτελέσματά της, χωρίς η δυνατότητα αυτή να πρέπει να προβλέπεται από κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος να έχει εφαρμογή ειδικώς επί των συμβάσεων προσωπικού δανείου.

2) **Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13**

   έχει την έννοια ότι:

   για την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περί πρόωρης λύσεως περιλαμβανομένης σε σύμβαση δανείου, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα των μέσων που παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφύγει την πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου ή να άρει τα αποτελέσματά της, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη αν η παρεχόμενη σε αυτόν προθεσμία είναι ουσιαστικά επαρκής για να προβεί στην αιτηθείσα εξόφληση των ποσών που εξακολουθούν να οφείλονται στο πλαίσιο του δανείου. Συναφώς, η ύπαρξη διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας οι οποίες προβλέπουν, στο πλαίσιο παρόμοιων συμβατικών σχέσεων, ένα τέτοιο χρονικό διάστημα υπέρ του δανειολήπτη αποτελεί στοιχείο βαρύνουσας σημασίας.

(υπογραφές)